

*В памет на жертвите на последните лагери на комунизма край Ловеч и Скравена сайтът **Държавна сигурност.com** ви предлага откъс от документалната книга на Христо Христов „Секретното дело за лагерите” (1999).*

*Той разкрива как е взето решение за закриването им през пролетта на 1962 г. и обясненията на **Тодор Живков** за лагерите, дадено пред военната прокуратура след ареста му в началото на 1990 г.*

Създаването на лагера край Ловеч

През август 1959 г. при едно интервю с чуждестранни журналисти министър-председателят Антон Югов, заявява, че в България няма вече лагери. Изявлението му не се покрива с истината, тъй като по това време лагерът в Белене е функционирал с пълна сила. За да предотврати негативни външнополитически последици Политбюро на ЦК на БКП решава незабавно да бъдат освободени по-голямата част от въдворените в Белене.

С решение от 27 август 1959 г. Политбюро приема да се освободят всички 276 политически лагеристи и 981 души, въдворени за криминални прояви. В Белене остават 166 лица, определени като непоправими рецидивисти. На същото заседание от 27

Тодор Живков: За лагера в Ловеч ползвахме съветския опит

Написано от Христо Христов
Неделя, 27 Март 2011 20:37

август вътрешният министър Георги Цанков в строго секретен доклад посочва какво трябва да стане с тези останали 166 рецидивисти.

Той излага пред Политбюро решението, *"че за по-правилното и по-ефективно водене на борбата срещу криминалните рецидивисти и хулиганите е целесъобразно да се разреши сега - временно МВР в отделни случаи за лица по много прецизна оценка, които са станали нетърпими за обществото поради многобройните нарушения от тяхна страна на спокойствието на гражданите, да ги изпраща на принудителен физически труд в отделни обекти като каменни кариери и други подобни."*

⋮

Министър Цанков предлага на Политбюро неосвободените до тогава 166 лагеристи от Белене да останат на тежък физически труд. Политбюро и Живков дават своето устно съгласие. Така е поставено началото на лагера край Ловеч, където МВР сформира т. нар. Трудова група, филиал на ТВО-Белене с щатен състав 7 офицери и 83 старшини - охрана и надзиратели. В него обаче много бързо започват да бъдат въдворявани хора по политически причини.

Три години по-късно

Три години по-късно, на 24 март 1962 г. специалната комисия на ЦК оглавявана от члена на Политбюро Борис Велчев, Апостол Колчев, първи зам.-вътрешен министър, Никола Ангелов, зам. завеждащ отдел "Административен" в ЦК и Саботин Генов от отдел "Организационен" в ЦК излиза с доклад за закриването на лагера край Ловеч. Комисията е съставена, след като в ЦК са получени сигнали за убийствата в лагера.

Политбюро на ЦК на БКП не дава гласност на престъпления, защото в противен случай Тодор Живков би следвало да се прости с поста си. Въпросът е разгледан от висшето партийно ръководство, което приема най-общи и несъществени решения - партийни

наказания и няколко безболезнени уволнения.

Обществото не научава нищо за ужаса и престъпленията в лагера, създаден от същото Политбюро, ръководено от Живков три години по-рано. Как са се развили събитията в самото Политбюро свидетелства една стенограма от протокол „А“ №101 от заседанието на 5 април 1962 г. , когато се обсъжда проверката на режима в Трудовата група край Ловеч Политбюро е в състав: Тодор Живков, Боян Българанов, Митко Григоров, Райко Дамянов, Георги Цанков, Енчо Стайков, Иван Михайлов, Антон Югов, Димитър Димов, Тодор Прахов, Борис Велчев, Тано Цолов и Живко Живков.

Стенограмата от заседанието на Политбюро за закриването на лагерите

ТОДОР ЖИВКОВ: Преди изборите получихме сигнали, че се вършат издевателства в лагера Ловеч. Виках Апостол Колчев, Мирчо Спасов и Дочо Шипков. Това е безобразно досаден случай. Трябва да не допускаме такива случаи в бъдеще. Ние с нашето решение сме заложили основите за тези действия. Трябва за напред да ликвидираме заведенията от подобен род. Ако е хулиган, да го съдим.

ГЕОРГИ ЦАНКОВ: През 1959 г. ние разгледахме обстановката в страната и дойдохме до заключението, че не ще можем да държим лагера Белене. Говорихме с другаря Живков няма ли да е разумно да закроят този лагер. Ако има хора, които са непоправими, да се пратят в затворите. Белене остана за усложнено време. Ставаше въпрос за една група от 500-600 души какво да прави с тях? Дали да ги пуснем и да започнем да ги гоним наново или да ги изолираме някъде.

Тогава решихме да открием една кариера в Ловеч, където да приберем тези хора и да ги превъзпитаваме чрез тежък физически труд. Решение на политбюро за това няма. По Закона за милицията ние имаме право да създаваме такива лагери. Ние с Мирчо Спасов често сме говорили за тези лагери. Главната отговорност тук, разбира се, е на министъра, въпреки, че Мирчо Спасов пряко отговаряше за тези лагери. Тези, които сигнализират, са служители на МВР. Техните сигнали са изпреварили нашите мерки след XI пленум на БКП за подобен режим. Докладваха Чуков и Капитанов.

Донасят на ЦК направо, без знанието на МВР.

ТОДОР ЖИВКОВ: Да се ликвидира! Да не се шуми! Крадците трябва да се задържат! Има изроди, които нищо няма да ги оправи.

АНТОН ЮГОВ: Това е недопустимо при нашата власт. Не бива да прибягваме до такива средства и при най-тежките случаи. Трябва ли да ги пуснем всичките? Сега да освободим по-неопасните. За останалите да се възложи на една комисия да прегледа делата на другите, които трябва да отидат в затвора. Най-опасните там да се пратят. Мирчо Спасов трябва да се прати на друга работа.

БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Мирчо Спасов трябва да се освободи, не е удачно да стои повече там. Трябва да се каже, че той е знаел всичко!

БОРИС ВЕЛЧЕВ: Ние смятаме, че Мирчо Спасов трябва да се освободи по-късно. Той е вършил това със съзнанието, че върши услуга на партията. До лятото на 1961 хората са пращани там с подпис на окръжния прокурор, първия секретар на окръжния комитет и началника на МВР. След това са изпращани без участието на прокурора.

БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Може в политбюро да е ставал разговор, но никой не е давал указания да се въвежда такъв режим. Не съм съгласен с Цанков. Не може ръководителят да отговаря за всичко. Има си конкретни... Мирчо Спасов носи главната отговорност за тези безобразия. Защо другарят Цанков смята, че не е правилно да се донася? Не е правилно да се иска най-напред да се казва на ръководството (на МВР, б. а.) и след това на ЦК.

ТОДОР ЖИВКОВ: Дико Диков след нашата проверка праща хора да проверят работата наново! Що за манталитет? За тази работа Диков трябва да се снесе! На какво прилича това? Ходил Борачев (Демир Борачев от МВР, б. а.) да проверява.

РАЙКО ДАМЯНОВ: Там са усвоили такива методи, които трябва да се осъдят. Често в ТВО се изпращат хора, които не са толкова злостни.

АНТОН ЮГОВ: Пред нас бяха взели една жена. Тя действително е проститутка. Но не е била толкова долна. Взеха я, тя имаше малко дете. Не се проверяват достатъчно сведенията. МВР трябва да има желязна дисциплина и да служи на ЦК на БКП, на първия секретар. Не бива да даваме никакви поводи да се изпуска дисциплината. Не е правилно да се сърдим на хората, че отиват направо в ЦК да правят достояние някои неща. За Мирчо Спасов. Трябвало е да надникне. Да се освободи, но не по този случай.

ТОДОР ЖИВКОВ: Да се ликвидира лагерът. На времето сме се увлекли. Нашето решение реши да отидат там и да работят. Сега няма нужда от лагер. Лагери ще създаваме при случай на война. Комисията да отиде да види какви са хората, които ще пуснем, кои ще пратим в затвора. Лагерът да се разпусне! Виновни за това има - и другарят Цанков, и Мирчо Спасов. Мирчо трябва да отиде на друга работа. Но трябва да се види къде. Той е дисциплиниран човек. Този случай го е съкрушил. Аз разговарях с него много сурово, питах го: *"Ти идиот ли си, та допускаш такова нещо?"* Той е златен човек, много предан, но бе малко стихиен. Да му запишем партийно наказание. Правилно е предложението на Боян Българанов хората да идват в ЦК, ние сме поставили това ръководство, на което вярваме. Диков защо е натоварил втора проверка, без да оцени какво ще се получи? Това е тревожен факт за него."

Признанията на Тодор Живков пред прокуратурата през 1990 г.

Ето какво заявява Живков при разпита си по делото за лагерите през 1990 г. 79-годишният бивши генерален секретар на БКП е разпитан на 22 юни 1990 г. от **военния прокурор полк. Лилко Йоцов.**

ВЪПРОС: На кой от ръководството на БКП през 1958-1959 г. е инициативата за създаването на лагера край Ловеч, след закриването на Белене?

ТОДОР ЖИВКОВ: Не мога да отговоря на кого е инициативата за създаването.

Вероятно това е станало по инициатива на вътрешния министър през този период и член на Политбюро на ЦК Георги Цанков.

ВЪПРОС: Каква е била общественно-политическата обстановка в страната, през 1958-1959 г. и какво е наложило ликвидирането на Белене и създаването на нов лагер край Ловеч?

ЖИВКОВ: Обстановката в страната беше сложна. Имаше бунтове в селата. Хулиганството се засилваше. Ликвидирахме лагера в Белене, защото той беше за политически лица и се наложи да се създаде нов лагер за хулигани. Така се смяташе тогава. Подробности от процедурата и как е протекло заседанието на Политбюро не си спомням. Защо за лагер е избран Ловеч след като кариери има във всяка една част от страната, не мога да кажа.

ВЪПРОС: Предложил ли сте режим на живот и работа на лагерниците като докладчик по взетото решение с протокол "А" № 33 на Политбюро на ЦК от 21 май 1958 г. за създаване на лагера Ловеч?

ЖИВКОВ: Режим в лагера и той да бъде "изключително тежък" аз не съм предлагал. Подробности не си спомням.

ВЪПРОС: След решението до фактическото създаване на лагера през септември 1959 докладвано ли ви е и проконтролирал ли сте изпълнението на взетото решение?

ЖИВКОВ: Не си спомням някой да ми е докладвал и да съм контролирал изпълнението на взетото решение на Политбюро. Не си спомням министър Георги Цанков да ми е докладвал. Трябва да се прегледат архивите на ЦК. Пак повтарям, аз не си спомням. Това беше преходен етап с всички политически, социални и икономически трудности за страната. Това беше старото ръководство на Политбюро. Трябва да се има предвид времето, когато е станало това събитие - това беше непосредствено след Априлския пленум 1956, когато ръководството на страната не беше овладяно нито партийно, нито държавно.

Решаващите постове в страната се вземаха от хора, които бяха на отговорни постове и по времето на Червенков. Тогава съществуваха погрешни доктрини за врага в страната, за отношението ни към западния свят. Това беше обстановката, която наложи да се вземе решение да се създаде лагер за задържане на лица без присъди. Ползвахме и съветския опит. Имаше съветски съветници в МНО, в МВР, при нас и навсякъде. Лагери имаше навсякъде в социалистическите страни.

За определянето на понятието "лагер" по това време в периода след Априлския пленум имаше едно съдържание, сега има друго. Сега решително бих възразил за създаване на лагери. Срещу силите, които направиха извращенията по лагерите аз лично съм водил борба. Министър Георги Цанков го наказахме и го извадихме от Политбюро на ЦК, изключихме го от партията през декември 1962 г. на VIII конгрес на БКП.

ВЪПРОС: Докладвал ли ви е Мирчо Спасов за условията и режима в лагера и давал ли сте му Вие указания и какви?

ЖИВКОВ: Не е вярно това! Мирчо Спасов не ми е докладвал действителното положение в лагера и аз не съм му давал никакви указания как да действа и как да работи. Защо точно на Мирчо Спасов е било възложено да се занимава като зам.-министър на вътрешните работи с лагера не ми е известно. Този въпрос следва да обясни тогавашния министър Георги Цанков.

ВЪПРОС: Давал ли сте изрични указания и подсказвал ли сте по някакъв начин в лагера да се изтезават и убиват хора?

ЖИВКОВ: Не съм давал на никой и по-специално на Мирчо Спасов никога такива указания. Когато разбрах за нещата около лагера аз взех мерки.

ВЪПРОС: Давал ли сте указания на Мирчо Спасов в лагера да се задържат и лица по политически причини и задържаните да бъдат поставени на тежък физически труд до изтощавана, и който оживее и излезе от лагера от 100 метра да сваля шапка на работника?

ЖИВКОВ: Указание да се задържат лица по политически причини на Мирчо Спасов аз не съм давал. Политбюро също не е давало такива указания. Убеден съм, че нито един член на Политбюро не е давал на Мирчо Спасов такива указания. Допускам само, че е възможно някои въпроси да е съгласувал с Цанков. Ако са задържани лица по политически причини за това следва да отговарят Спасов и Цанков. Указание задържаните да бъдат поставени на тежък физически труд до изтощаване не съм давал. Аз съм политическа фигура и вземам политически решения и нямаше да се задържа 30 години ако давах указания за вандалщина.

ВЪПРОС: Разбрал ли сте и от кого, че в лагера се извършват убийства и изтезания?

ЖИВКОВ: Подобна информация при мен дойде месец или месец и половина преди закриването на лагера, когато назначих специална комисия да провери този лагер. Възложих проверката на Борис Велчев. Откъде дойде тази информация аз сега не мога да си спомня. Сега може да има много версии, но коя е вярната аз не мога да си спомня, в смисъл, дали Желязко Колев ми сигнализира или Българанов чрез информация, взета от него от следственото управление на Държавна сигурност. По това време Българанов отговаряше за МВР и като се опитвам да отговаря най-точно и вярно, допускам, че информацията е дошла от него. Възможно е и Желязко Колев да ми е докладвал, с него сме партизани от бригада "Чавдар".

ВЪПРОС: Разбрал ли сте и от кога, че трупове на починалите лагерници не се връщат на близките и кой е разпоредил това?

ЖИВКОВ: Не съм знаел по това време, че трупове не се връщат на близките им. Нечовешко е да не се връщат и кой и на какво ниво в разрез със законите в страната е взел това решение аз не зная. Преценявам го като неправилно и в нарушение на решението на Политбюро на ЦК. Допускам, че близките на починалите са писали молби до мен, но не си спомням такива молби да са ми докладвани и аз да съм взимал решения по тях.

ВЪПРОС: По повод внесената в ЦК на БКП от 23 март 1962г. информация за резултатите от проверката на режима в лагера край Ловеч е взето решение с протокол "А" № 101 на заседание на Политбюро на ЦК от 5 април 1962 г., с което "е

осъден като порочен, несъвместим със социалистическата законност и морал режима, установен в "Трудовата група" и "лагера да се разформирова". В констативната част на информацията на Борис Велчев е посочено, че "някои от въдворените лагерници са умирали от нанесения им побой" и че "отговорност за това и за установения тежък режим в лагера следва да носи персонално Мирчо Спасов".

При тези констатации какви мерки за въздействие сте предложил да се предприемат спрямо Мирчо Спасов? Наложено на същия наказание "порицание", а по същество същата 1962 и издигане в служебната йерархия на Мирчо Спасов оправдано ли е било от гледна точка на законите в страната?

ЖИВКОВ: Наказахме го така малко, защото такава беше обстановката, такива бяха съотношенията на силите в ЦК. Как е станало, че Мирчо Спасов продължавахме да го издигаме, включително и член на ЦК и завеждащ отдел "Задгранични кадри", не мога да кажа."